

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.2 (3410) ●

● ЧАЦВЕР, 15 СТУДЗЕНЯ, 2015

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЕЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Прыехалі павучыцца
У Мінску пабывалі кіраўнікі творчых гуртоў беларусаў замежжа **Стар. 2**

Музычныя пасядзелкі ў Дагдзе
Актывісты суполкі “Вербіца” з Латвіі шукаюць новыя формы работы — і таленты ў саміх сабе **Стар. 2**

Як настаўнік настаўніку
Пад час святкавання 55-гадовага юбілею Музея Якуба Коласа кнігу свайго дзеда-настаўніка з раней невядомым аўтографам класіка падарыла ў фонды Лідзія Лярская-Шацірышвілі **Стар. 4**

КАРЫСНЫ ДОСВЕД

Дзе хлеб, там і песня

Актывісты суполкі “Нёман” з Тальяці сталі за прылаўкі, каб падтрымаць вытворцаў беларускіх прадуктаў

Нашу суполку ведаюць у Тальяці ўжо амаль 10 гадоў. На слыху гурты “Купалінка” і “Зорачкі” — іх часта сустрачаш на канцэртах, фэстах, гарадскіх святах ды іншых мерапрыемствах. Аднак, жартуем мы, якімі б прыгожымі ды меладычнымі ні былі беларускія песні, ды есці хочацца заўсёды... Значыць, трэба нашу культуру ў расійскіх рэгіёнах “пазмацоўваць” і якаснымі прадуктамі беларускіх вытворцаў. Спадзяемся, восеньскія недарэчнасці з абмежаваннямі па пастаўках харчавання з Беларусі на расійскі рынак хутка застануцца ў мінулым. Бо за брэнд “Зроблена ў Беларусі” галасуюць спажывальцы, у тым ліку і ў Тальяці. Нядаўна ў нас адкрылася сетка прадуктовых магазінаў, асартымент якіх — толькі з тавараў, вырабленых у Беларусі. Як вядома, цяпер Расія ўзяла курс на замяшчэнне імпартных тавараў айчыннымі. Ёсць таксама Дагавор аб Саюзе Беларусі і Расіі, ёсць Мытны саюз паміж Беларуссю, Казахстанам і Расіяй, і таму беларускія тавары для нас — таксама не чужыя.

Штогод бываючы ў Беларусі, мы не па чутках ведаем пра высокую якасць беларускіх тавараў. У Тальяці з савецкіх часоў паважаюць згущанае малако з Рагачова, а многім новым брэндам яшчэ трэба заваёўваць давер пакупніка. Вось і пайшлі мы “ў народ”, у адну з крамаў сеткі Гандлёвы дом “Беларусь”. Гутарылі з пакупнікамі. Хоць кра-

Удзельніца гурта “Купалінка” Таццяна Левіноўская любіць цукеркі ад беларускіх вытворцаў

ма новая, ды ёсць у яе і пастаянныя кліенты. Адна 90-гадовая жанчына, удзельніца вайны, якая больш за 40 гадоў адпрацавала на мясцовым малаказаводзе, адкрыла для сябе “Бабушкіну крынку”. Спецыяльна, казала, прыязджае па малочную прадукцыю “гэтай маркі”. У гандлёвай зале, дарэчы, можна дэгуставаць тое, што ёсць у продажы: малочную прадукцыю, сыры і тварог, мясныя вырабы, розныя віды каўбас і сардэлек, салодкія прысмакі.

Дырэктар Гандлёвага дома “Беларусь” Андрэй Уракаў казаў нам, што ўзрадаваны такой увагай тальяцінцаў да прадуктаў з Беларусі. Ён даўно ў гандлі і ведае, як няпроста бывае новым таварам заняць сваю нішу. Нас жа і пакупнікоў запэўніў, што і ў новым годзе асартымент будзе няўхільна пашырацца. З часам у сетцы магазінаў уявляецца карта пастаяннага пакупніка, уладальнікі якой атрымаюць скідкі на ўвесь асартымент.

Што да мяне асабіста, то я і не сумняваюся: гандлёвую сетку “Беларусь” у Тальяці ды іншых рэгіёнах Паволжа чакае поспех. Высокая якасць беларускіх прадуктаў ужо ацэнена тымі, хто іх пакаштаваў, а “сарафанае радыё” добрыя навіны распаўсюджвае хутка. Ды і нам — радасць: Беларусі ў нашым горадзе стала яшчэ больш.

Сяргей Шылкін,
намеснік старшыні праўлення суполкі “Нёман”, г. Тальяці

ВЕСТКІ

Калядны вечар у Семежаве

Прыгожы абрад чарговы раз праведзены ў Капыльскім раёне

Унікальны абрад “Калядныя цыры”, які ўключаны ў Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА, правялі 13 студзеня ў вёсцы Семежава. Як паведаміла дырэктар Семежаўскага цэнтру культуры і вольнага часу Таццяна Шаўра, абрад праводзіцца толькі ў Семежаве, адзін раз у годзе: на Шчодры вечар, у ноч з 13 на 14 студзеня. У ім удзельнічаюць нежанатыя хлопцы, так званыя цыры, апранутыя ў беляныя штаны і кашулі, на грудзях — крыж-накрыж павязаны семежаўскія арнаментаваныя паясы, на галовах — высокія шапкі са стужкамі. Да працэсі далучаюцца Дзед і Баба.

Калядоўшчыкі хадзілі па хатах, паказвалі сцэны з элементамі народнай драмы “Цар Максіміліян”, бойку “цароў”... Далей — традыцыйнае віншаванне гаспадароў хаты і адорванне ўдзельнікаў абраду. У народзе вераць: у хаце, дзе пабывалі на Калядны “цары”, увесь год будучы святло, згода і багацце.

Мясцовыя старажылы расказваюць, што ў XVIII стагоддзі ў Семежаве кватараваў атрад рускай, царскай арміі. Салдаты і афіцэры пад час Каляд хадзілі па вясковых хатах, віншавалі гаспадароў, паказвалі невялікае прадстаўленне, танцавалі, спявалі, прасілі дары. Калі атрад пакінуў вёску, мясцовыя жыхары, у асноўным маладыя хлопцы, пачалі для Калядных абыходаў апранацца ў карнавальныя касцюмы, якія нагадвалі ваенную форму. І гэтыя экзатычныя персанажы былі прэзванымі ў народзе “царамі”.

НЯБЕСНАЕ І ЗЯМНОЕ

Свой шлях мы выбіраем самі

Іна Ганчаровіч

У Жыровіцкім манастыры жывуць тыя, хто хоча быць бліжэй да ісціны

Хто яны, тыя людзі “не ад гэтага свету”? Што прымушае чалавека жыць за манастырскімі сценамі? Што прыводзіць іх туды: жаданне служыць Богу, хвароба, няшчаснае каханне, безвыходнасць ці проста расчараванасць светскім жыццём. Гэтыя ды іншыя пытанні я задавала сабе, калі неяк у чарговы раз пачула словы ад чалавека, якога, здавалася, добра ведаю: “Сыходжу ў манастыр”.

Мае ўяўленні пра манастырскае жыццё, як і ў многіх іншых,

фарміраваліся пад уплывам ад прагледжаных кінафільмаў, прачытаных кніг. Да паездкі ў Жыровічы людзей, якія сышлі ў манастыр, я падзяляла на дзве катэгорыі. Першая — пажылыя, адзінокія, хворыя людзі, якія вырашылі прайсці рэпетыцыю шляху... у Вечнасць, скажам так. Другія — рамантыкі, інтраверты, вельмі крыўдлівыя ці занадта пагружаныя ў сябе: іх называю людзьмі “не ад гэтага свету”. І таму на тэрыторыі манастыра я не толькі любавалася ўрачыстай дагледжанасцю храмаў, фарбамі абразоў ды прыгажосцю прасветленых лікаў. Цікавілася гісторыяй абіцелі ды як там сустракаюць розных людзей — пра тое быў тэкст у папярэднім нум-

мары газеты. А яшчэ — узірлася, услухоўвалася і спрабавала гаварыць з тымі, хто трапляўся на шляху.

Такім чынам, хто ж яны, сённяшнія наведнікі ды насельнікі Жыровіцкага манастыра?

Паломнікі ці проста турысты?

Іх няцяжка адрозніць, хоць вонкава і падобныя. Але адчуваеш: адны, як і я, прыехалі з цікаўнасці або каб спазнаць нешта новае. Гэта — турысты. Ім цікава ўсё, але пагроху. Часам яны шчыра захапляюцца, а часам бываюць абсалютна расслабленыя і нават рассяяныя. Іншыя наадварот: добра ведаюць, куды і навошта прыехалі. Іх маршрут загодзі быў

акрэслены лініяй веры. Для іх зусім непрыкметная для звычайнага турыста рэч — каменьчык, кветка, паварот дарогі, ды нават і тое, што раптам выглянула сонейка з-за хмар — ужо мае пэўны сэнс. Гэта паломнікі. Некаторыя з іх там застаюцца на некалькі дзён.

Семінарысты

Іх часта сустрачаш, бо на тэрыторыі манастыра размешчана Мінская духоўная семінарыя. Добрыя, прыгожыя хлопцы ў чорных строгіх форменных касцюмах не могуць не прыцягнуць да сябе ўвагу, асабліва маладзенькіх турыстак. Яно і зразумела: жаніхі зайздросныя —

не п'юць, не кураць, не распуснікі... І мужы з іх, пэўна, атрымліваюцца надзейныя. У іх пробныя варыянты нахталт “пажыву-пабачу, калі спадабаецца, то пажэнімся” не практыкуюцца. Ды ў маладых турыстак шанцаў пазнаёміцца з будучым святаром няшмат, бо ў манастыры поўна паненак, якім таксама трэба неяк уладкоўваць жыццё. Там ёсць Рэгентская школа (пеўчыя) ды іканалісная майстэрня, дзе ў асноўным набожныя вучаніцы. Дарэчы, семінарысты — гэта не маняхі. Многія з іх хочучы да канца навучання ажаніцца, быць пасвечанымі ў святары і атрымаць прыход. Ды не ва ўсіх, кажуць, усё так гладка атрымліваецца. → **Стар. 3**

РАЗАМ

Прыехалі павучыцца

У Мінску пабывалі кіраўнікі творчых гуртоў беларусаў замежжа

Кацярына Мядзведская

Курсы прайшлі ў Мінску напрыканцы мінулага года, іх традыцыйна ладзяць Інстытут культуры Беларусі, Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур і Таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом “Радзіма”. Якія ўражання? Ніна Менцокова з Неапалі ўпершыню была на курсах, яна — з ліку тых суайчыннікаў, што збіраюцца рэгістраваць у італьянскім горадзе яшчэ адну культурную суполку беларусаў. Па словах Ніны, там яе з нецярпеннем чакаюць з новымі праектамі больш за 50 сяброў-аднадумцаў. І яна павезла з Радзімы шмат творчых ідэй. Сама Ніна ўмее майстраваць цудоўныя дрэвы... з каштоўных камянёў. “На курсах асвоіла азы саломаліцтва, — радуецца яна. — Гэтую ружу-брошку, што ў мяне на сукенцы, зрабіла сама. Хочацца развіваць атрыманыя навыкі: спатрэбіцца ў рабоце”. Па словах Ніны, беларускі ў Італіі вельмі працавітыя: хто вяжа, хто вышывае, хто з воўны робіць шалікі ды жакеты... А ствараюць новую суполку ў Неапалі і дзеля таго, каб разам ладзіць выставы кірунку “Handmade”, прадстаўляць па краіне незвычайныя для італьянцаў вырабы з беларускім каларытам.

Самыя маладыя ўдзельніцы стажыроўкі Анастасія Трубянкова з

Новасібірскі і Таццяна Пучок з казахстанскага Паўладара больш звярталі ўвагу на дэталі. “Сорамна прызнацца: каля дзесяці год стаўлю беларускія танцы ў дзіцячых і падлеткавых калектывах, а паклон мы робім, аказваецца, няправільна! — кажа Таццяна. — То будзем хуценька выпраўляць памылкі”. Для Насці Трубянковай, якая пакарыла сэрцы глядачоў сваімі спевамі пад час канцэртаў Другога фестывалю мастацтваў беларусаў свету, важна было сабраць як мага больш метадычнай літаратуры. Працуе яна мастацкім кіраўніком пры Новасібірскім цэнтры беларускай культуры, а пры ім — аж 15 клубных суполак, і ўсім патрэбна дапамога. Радавалася Насця і сцэнарыю Калядак. Казала, выкарыстае яго пры падрыхтоўцы свята ў Новасібірску.

Ніна Бура, Гелена Шчыгол, Гелена Дагчук і Пётр Скепка з Польшчы пазітыўна ацанілі ўвогуле ўсю праграму курсаў. Казалі: кожны занятак — дарэчы і ў тэму. Жанчынам спадабалася і пра-

грама вольнага часу: экскурсіі па Нацыянальнай бібліятэцы, Дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, культаход у Вялікі тэатр оперы і балета. Сустрэкаліся землякі і з артыстамі народных ансамбляў “Пінская шляхта” і “Вербіца” — тэя дзяліліся з калегамі сакрэтамі майстэрства.

Праграма была настолькі насычаная, што, па прызнанні кіраўніцы асацыяцыі “Bellarus” з Італіі Таццяны Пумпулевай, “у

з ведаў і ўражанняў, якія з часам пераўтварацца ў буйныя праекты, розгалас ад якіх абавязкова будзе чутны і на Радзіме”.

Пра свае ўражання ад праграмы курсаў, цікавыя сустрэчы і знаёмствы гаварылі Зоя Садоўнікава з Латвіі ды Валянціна Снігур з Літвы, Віктар Зіновіч з расійскага Валгаграда. А вось Алена Калягіна з Эстоніі, Інга Карлінская з Латвіі ды Алена Пісчыкена з Літвы так здружыліся, што вырашылі стварыць яшчэ адзін гурт — інтэрнацыянальны: з артыстаў сваіх гуртоў. І ў такім складзе час ад часу выязджаць на гастролі.

Відавочна, стажыроўка была карыснаю, пасадзейнічала нараджэнню новых ідэй. А як яны рэалізуюцца — пакажа час. Галоўнае ж, па словах дырэктара Рэспубліканскага цэнтру нацыянальных культур Міхаіла Рыбакова, што адбылася ўзаемадзеянне: суайчыннікі за мяжой з ахвотай прадстаўляюць родную культуру, а ў Беларусі ёсць людзі і ўстановы, гатовыя ім дапамагаш.

Анастасія Трубянкова з Новасібірска і Таццяна Пучок з Паўладара
А ЯК У ВАС?

Музычныя пасядзелкі ў Дагдзе

Актывісты суполкі “Вербіца” з Латвіі шукаюць новыя формы работы — і таленты ў саміх сабе

Дагда — гэта, калі хто не ведае, адзін з райцэнтраў Латвіі, у Лаггалі, непадалёк ад мяжы з Беларуссю. Тут жыве нямала беларусаў, са снежня 2011-га дзейнічае суполка “Вербіца”. Раскажу пра адно з мерапрыемстваў. Гэта быў не проста канцэрт — мы скарысталі пры падрыхтоўцы вечарыны досвед вясковых вячорак. “Сёння ў нас — музычныя пасядзелкі, — пачала імпрэзу кіраўніца таварыства “Вербіца” Таццяна Гагалінская. — Мы вітаем нашых гасцей: з горада Рээкне і са Сварыняў да нас прыехалі ансамбль “Сузор’е”, якім кіруе Людміла Пікалёва, танцавальны гурт “ЛОРЕТА” пад кіраўніцтвам Э. Шляхоты, а таксама музыканты В. Бабовіч і Д. Мілейка. Давайце падорым адзін другому песні, жарты і проста добрыя ўсмешкі! Адкрыць пасядзелкі просім Генеральнага консула Беларусі ў Даўгаўпілсе Віктара Гейсіка”. Вітаючы землякоў, дыпламат парадаваўся, што мы збіраемся разам, займаемся творчасцю. Ён нагадаў, што з восені, калі работы ў полі закончаны, а вечары цёмныя і доўгія, беларусы ў вёсках збіраліся раней на вячоркі: пагаварыць, паспяваць — адчуць сябе адзінай грамадою. Добра, што гэтыя традыцыйныя жывыя і цяпер.

“Запалі святло — глядзіш, і збіраюцца госці на бядэду, на пасядзелкі з чаем, пачастункамі, з гучнымі, задушэўнымі песнямі, такімі простымі і зразумелымі”, — прадоўжыла рэй Таццяна. І запрасіла на сцэну гаспадароў: ансамбль “Вяр-

На музычных пасядзелках у Дагдзе выступае беларускі вакальны гурт “Сузор’е” з Рээкне

ба”, якім кіруе Ларыса Тукіша. У рэпертуары гурта, заўважу, з’явіліся новыя песні, выкананне становіцца зладжаным, раскаваным. Малайцы! Далей па чарзе спявалі госці з гурта “Сузор’е” ды наша, дагдзінская “Аколіца”. А між песнямі гурт “ЛОРЕТА” дарыў танцы: вяселья, з запалам. І яркія касцюмы артыстаў усім спадабаліся. Калі ж пачыналі граць музыкі, то ўсе пускаліся ў скокі. Гучалі жартоўныя вершы беларускага паэта з Даўгаўпілса Станіслава Валодзькі, басні. А пасля была і дыскатэка: веселіліся, танцавалі ад душы.

Наша таварыства маладое. Пащанцавала з кіраўніцай: Таццяна Гагалінская — чалавек вельмі працавіты, актыўны, многа робіць для “Вербіцы”. Каб суполка развівалася, заўляла пра сябе. Скажам, толькі стала вядома, што мясцовыя музыканты — з беларускімі родавымі каранямі, як яна адразу запрасіла іх уступіць у

таварыства. З’явіліся ў нас і свае танцы, “Лявоніху” і “Бульбу” ім дапамагала паставіць харэограф А. Уткіна. Пабыла песень у гурта “Аколіца”, да таго ж кіраўніца Тамара Старавойтава змагла пашырыць калектыв, стварыла ў ім душэўную атмасферу. Сама — таленавітая, тым і натхняе спевакоў. Шчыра дзякуем ёй!

Пачынае працаваць і тэатральная студыя “Вербіца”: на пасядзелках нашы сябры паказалі жартоўныя сцэнікі-мініяцюры. Было весела! Апладысmentaў мы не шкадавалі. Можа, і не ўсё гладка, ды разумеем жа: першыя крокі... За актыўны ўдзел у жыцці Дагдскага краю, за пашырэнне культуры нацыянальных меншасцяў, дапамогу ў правядзенні краёвых мерапрыемстваў Таццяне Гагалінскай прывасвоена званне валанцёра Латгаліі. Прадстаўніца думы, загадчыца аддзела культуры, спорту і асветы М. Міцкевіча ўручыла ёй граматы і Ка-

лядную свечку. Цяпло ад сустрэчы з супляменнікамі разам з Каляднай свечкай павезла ад нас у Рыгу і Алена Лазарава, член Кансультагёўнага камітэта прадстаўнікоў арганізацый нацыянальных меншасцяў пры Міністэрстве культуры Латвіі.

Таццяна Гагалінская, яе паплечнікі далучаюць да нашай культуры жыхароў Дагдскага краю. І на музычных пасядзелках былі сябры з Эзерніескай, Сварыньскай валасцей. У прыватнасці, Л. Ігаўне, бібліятэкар з Эзерніек, казала: добра адпачыла пад душэўныя беларускія песні. А педагогі Дагдскай школы чулі іх ды палюбілі, калі на Дні беларускай культуры да нас прыезджалі з Мінска гурты “Вербіца” і “Ярыца”. Цяпер жа, казалі, якубачылі аб’яву, адразу вырашылі “Пойдзем! Вельмі спадабаліся беларускія песні!”. Прыемна, калі нашы песні нясуць радасць, аб’ядноўваюць людзей.

Зоф’я Іюніна, г. Дагда, Латвія
ВЕСТКІ

Ён пачуў плач перапёлкі

Рыгор Арэшка
Даследчыкі і аматары творчасці Івана Чыгрынава, яго сябры і родныя адзначылі 80-я ўгодкі Народнага пісьменніка Беларусі Івана Чыгрынава

Іван Чыгрынаў

Да юбілею класіка Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры сумесна з Цэнтральнай навуковай бібліятэкай імя Якуба Коласа НАН Беларусі падрыхтавалі выставу “Іван Чыгрынаў. “Адтуль, з бацькоўскага парога...”. Такую ж назву мела сама імпрэза ў бібліятэцы, на якую сабраліся даследчыкі і аматары творчасці пісьменніка, яго сябры і родныя. Згадвалі радок аўтабіяграфіі Івана Гаўрылавіча, у якім адлюстравана асаблівае яго паяднанне з малою радзімаю: “Мясціны гэтыя дарагія для мяне не толькі тым, што адтуль, з бацькоўскага парога, уецца сцяжынка майго жыцця. Там, у Забесядзі, на Магілёўшчыне, назаўсёды засталіся сляды маіх герояў, жывых і мёртвых, пра якіх я раскажваю ў раманах”. Нарадзіўся ж ён 21 снежня 1934 года ў вёсцы Вялікі Бор Касцюковіцкага раёна. Вайна прайшла па ягоным дзяцінстве, і вясковец Чыгрынаў імкнуўся паказаць праўду суролага і гераічнага часу ў сваіх творах. Прычым ён мудра заўважыў: “Вопыт мінулае вайны — не толькі перажыты вопыт. Гэта і навука пра будучыню”.

Больш за тры дзесяцігоддзі напружанай творчай працы наканаваў яму лёс. У друку ён дэбютаваў вершам у 1952-м, як празаік — у 1958-м у газеце “Чырвоная змена”. Аўтар шэрагу кніг апавяданняў і аповесцяў, раманаў “Плач перапёлкі”, “Апраўданне крыві”, “Свае і чужыя” ды іншых, а таксама п’ес, кнігі крытыкі і публіцыстыкі. У 1984-м выйшлі Выбраныя творы Івана Чыгрынава ў 3-х тамах. Ён лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР (1974), Народны пісьменнік Беларусі (1994).

Іван Чыгрынаў вядомы не толькі як пісьменнік: з 1986 года ён — дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, з 1987-га — старшыня праўлення Беларускага аддзялення Савецкага фонду культуры. У 1989-м Іван Гаўрылавіч узначаліў рэдакцыю часопіса “Спадчына”. Памёр 5 студзеня 1996 года, пахаваны на Усходніх (Маскоўскіх) могілках Мінска. На выставе прадстаўлены матэрыялы з музейных фондаў: фотаздымкі, рукапісы, кнігі з аўтаграфамі, асабістыя рэчы.

Выступоўчы адзначалі: творчасць Івана Чыгрынава — яркая старонка ў беларускай прозе. Ён умеў глыбока пранікнуць у свет чалавека, узняць значныя праблемы, цудоўна валодаў майстэрствам пісьменніка.

НЯБЕСНАЕ І ЗЯМНОЕ

Свой шлях мы выбіраем самі

(Заканчэнне. Пач. на стар. 1)

Пагутарыць з семінарыстамі можна пад час экскурсій па манастыры. Яны з задавальненнем раскажуць шмат цікавага не толькі пра гісторыю абіцелі, але і пра сучаснае жыццё ў семінарыі. Як распавялі нам семінарысты-экскурсавады, выпадковых юнакоў там няма. Усе яны з сям'яў вернікаў, таму з дзяцінства наведвалі храм, спавядаліся, прычашчаліся, чыталі шмат духоўнай літаратуры. І паступаюць у семінарыю па перакананнях. Конкурс туды не назавеш вялікім, але адбор вельмі сур'ёзны. Будучы семінарыст павінен мець атэстат аб сярэдняй адукацыі, накіраванне ад мясцовага прыходу і "гарантыйнае пісьмо" ад Мітрапаліта. Малады чалавек праходзіць некалькі гутарак з выкладчыкамі, і толькі пасля таго вырашаецца пытанне пра залічэнне яго ў семінарыю. Па сваім укладзе яна падобная да ўніверсітэта, жыццё семінарыста — да жыцця студэнта ў інтэрнаце. Але ёсць вельмі строгія правілы: дакладна па гадзінах трэба ўставаць, класіся спаць, працаваць, трапезнічаць і ўдзельнічаць у набажэнствах. Скажу па шчырасці: мне падалося, што жыццё семінарыста — не цукар, і наўрад ці чалавек, не гатовы да такой дысцыпліны, працоўнага паслушэнства можа туды трапіць. А тым больш прайсці навучанне.

Манахі

Гэта якраз тыя людзі, якія і ёсць сарцавіна манастыроў. Менавіта з імі і хацелася пагаварыць, задаць пытанні, што мяне хвалявалі. Адзін з насельнікаў Свята-Успенскага Жыровіцкага манастыра — айцец Іаан. У свеце гэта быў Алег Андрэевіч Бембель, літаратурны псеўданім — Зьніч. Ён з сям'і вядомых скульптараў, народнага мастака БССР Андрэя Бембеля і Вольгі Дзядок. Скончыў дзяржкансерваторыю па класе фартэпіяна, аспірантуру акадэмічнага Інстытута філасофіі і права па спецыяльнасці "гісторыя філасофіі". Выкладаў, быў навуковым супрацоўнікам Навукова-асветніцкага цэнтра імя Францыска Скарыны. Аўтар шэрагу кніг. Увогуле, вялікі інтэлектуал, можна сказаць, папулярны чалавек.

Зрэшты, канфлікт з тагачаснымі ўладамі ў яго, пэўна ж, быў: на глебе змагання за беларускую мову. Прынамсі, у кнізе Адама Мальдзіса "Жыццё і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча" ёсць такое апісанне з 1980 года: пісьменнік "выцягнуў з пад стуса рукапісаў сваю сваеасабулю рэцэнзію на выказванні аб сітуацыі з беларускай мовай, сабраныя філосафам Алегам Бембелем". Пры тым Караткевіч зачытвае ўрыўкі з рэцэнзіі ды самі некаторыя яркія выказванні і гаворыць: "Вось бачыш, і адзін чалавек многа можа... Кожны павінен з годнасцю несці свой крыж... Вядома, ніхто цяпер усяго гэтага не надрукуе. Ды і сырое, сумбурна зроблена — рэдагаваць трэба. А так — карысную работу зрабіў хлопец..."

І вось адбыўся ў жыцці філосафа, паэта, нацыянальна свядомага чалавека круты паварот: у 57 гадоў ён становіцца паслушнікам Свята-Успенскага Жыровіцкага манастыра. З часам стаў інакам Мікалаем, з 7 красавіка 2014-га ён — манах Іаан.

— Айцец Іаан, вы нарадзіліся ў паспяховай сям'і, напэўна, не ведалі слова дэфіцыт, атрымалі добрую

Гасцей манастыра ў Жыровічах суправаджаюць ветлівыя, адукаваныя, дасведчаныя экскурсавады

адукацыю, у вас была сям'я — жонка, дачка. Што падштурхнула вас да перамен? Што прымусіла чалавека таварыскага, дзейнага, свецкага сысці ад родных, сяброў "за сцяну"? Расчараванне, безвыходнасць, неразуменне, крыўда ці нешта яшчэ?

— Вы глыбока памыляецеся. У манастыр не сыходзіць ад жыццёвых нягод. Бо якія б яны ні былі, манастырскае жыццё значна цяжэйшае і патрабуе вельмі вялікіх абмежаванняў, "лішэння". Таму і немагчыма сысці ў манастыр, папярэдне не зразумеўшы, для чаго патрэбна манаскае жыццё, не палюбіўшы яго ўсім сэрцам, не палюбіўшы Бога, якому манах прыносіць сябе ў ахвяру.

— Але ж вы раслі ў сям'і камуніста і, напэўна, не былі ахрышчаныя. Як прыйшлі да веры?

— А гэта ўжо заслуга маёй дэдачкі — Анастасіі Анатолеўны Дзядок, роднай сястры маці. Яна стала для мяне той жывой ніткай, якая звязала мяне з духоўнасцю. На пачатку 20-х яна паступіла ў Піцэрскі інстытут імя Лесгафта і адразу ўступіла ў рэлігійна-філасофскі гурток, якім кіраваў вядомы прафесар Аляксандр Аляксандравіч Майер. Праз некалькі гадоў гурток закрылі, прафесара адправілі на Салаўкі, адкуль ён і не вярнуўся, а студэнтаў — у Архангельскую вобласць, адкуль некаторым, у тым ліку і маёй дэдачцы, удалося вярнуцца. Напярэдадні вайны яна пераехала ў Мінск і пачала выкладаць тэорыю фізічнага выхавання ў Мінскім інстытуце фізкультуры. Прытым яна хадзіла ў царкву і была пастаяннай падпісчыцай Часопіса Маскоўскай Патрыярхіі. Самыя цікавыя матэрыялы давала і мне пачытаць.

Што да майго бацькі, то і ён выхадзец з рэлігійнай, праваслаўнай сям'і. Хадзіў малым у царкву і нават спяваў у царкоўным хоры на клірасе. У зусім юныя гады ад веры адышоў, скончыў Ленінградскую акадэмію мастацтваў, стаў вядомым скульптарам, грамадскім дзеячам. Вось я і не быў ахрышчаны. А пахрысцілі мяне таемна ў 42 гады на кватэры святара, калі я ўжо быў членам партыі.

— Ды ўсё ж далёка не ўсе вярнікі

сыходзяць у манастыры... Што ў вас такога адбылося?

— У 80-х гадах я напісаў кнігу "Роднае слова і маральна-эстэтычны прагрэс". Яна была прысвечана моўнай сітуацыі ў БССР і рэальнаму становішчу беларускай мовы ў СССР. Спачатку я хацеў выдаць яе цалкам афіцыйна, але калі стала ясна, што гэта немагчыма, то пры дапамозе свайго сябра, які жыве ў Польшчы, атрымалася перадаць машынапісны тэкст у Лондан. І ў 1985-м гэтая кніга была выдадзена Таварыствам беларусаў Вялікабрытаніі. Вядома, гэта ўсё не засталася па-за ўвагай органаў дзяржбяспекі. Пачаліся рэпрэсіі, мяне выключылі з партыі, звольнілі з Інстытута філасофіі і права, і аддзел, у якім я тады працаваў, быў цалкам расфармаваны. Так я стаў іншадумцам, вераадступнікам... Але ўсё роўна працягваў публікаваць свае вершы і артыкулы ў самвыдаце — пад псеўданімам Зьніч (Свечка). (Зьнічам, дарэчы, называўся і свяшчэнны агонь, які ўвесь час гарэў на язычніцкіх капішчах нашых продкаў. — Рэд.) Гэта былі мае разважанні над лёсам Беларусі і яе народа. У сярэдзіне 90-х я паехаў у Жыровічы. Наведванне комплексу і зносіны са старцамі манастыра прывялі мяне да думкі прыняць пострыг. Так у 1996 годзе я стаў паслушнікам.

— Мяркуючы па вашым апавядзе, вы — натура бунтоўная. Прышлі ў манастыр на падтрымку? Хацелі знайсці тут "мадэль ідэальнага жыцця"?

— Ідэалізаваць манастыры нельга, бо тут вельмі цяжка. Сюды прыходзяць людзі з рознымі характарамі, адукацыяй і звычкамі. Кожны прыносіць нешта сваё, часам зусім чужое манаскаму ўкладу. І манастыр такіх перавыхоўвае. З тым далёка не ўсе спраўляюцца. Манастыр — гэта духоўная лякарня. Трапляючы сюды, чалавек трапляе ў іншы свет, іншымі вачыма пачынае глядзець на ўсё, што адбываецца з ім і на сваё жыццё.

— Што ўяўляюць з сябе манахі

па ўзроставым, адукацыйным, прафесійным складзе?

— Людзі розныя. Жадаючых застацца ў манастыры шмат. Але рэдка хто затрымліваецца: не ўсе адужваюць выпрабавальны тэрмін. Гэта вельмі цяжка. Бо манастыр — гэта не толькі адзінота і прыгожыя набажэнствы. Галоўнае ў манастыры — пакора і паслухмянасць. Мы не можам сказаць "не" або "не хачу". Чалавек, які жадае застацца ў манастыры, у першую чаргу павінен сябе пераламаць. У тым і ёсць сэнс манаскага служэння. Без гэтых цнотаў, "добрадзетелей" — пакоры, цяперня, паслушэнства — нічога немагчыма дасягнуць.

Я ўважліва слухала айца Іаана, цікавага суразмоўцу, неардынарнага чалавека. Ён спалучае ў сабе цэлае сузор'е якасцяў, якія вылучаюць яго сярод іншых. Тады і падумала: манастыра — гэта ўсё ж доля абраных. Такі духоўны подзвіг здзейсніць далёка не кожны. Пэўна, не пад сілу гэта і тым, хто не змог знайсці сваё месца ў свецкім жыцці. Бо схавацца ж ад самога сябе і за манастырскімі сценамі не ўдасца. Вядома, адтуль нікога не праганяюць. Але калі ты так і не зразумеў, навошта ідзеш у манастыр, то сам яго вельмі хутка пакінеш.

Айцец Іаан

ТРАДЫЦЫ

Гуляйце, пакуль маладыя!

У Іркуцку ў чарговы раз ладзілі "Жаніцьбу Цярэшкі" — тэматычныя вячоркі з Каляднага цыклу

Калі нехта мне кажа пра нейкія цяжкасці ў нашай краіне, хочацца запытаць: а калі ж іх не было? Нашы продкі і не такое перажывалі! То няма чаго маркоціцца. "Так ці гэтак — нека будзе!" — аптымістычна спяваюць беларусы. І, дададзім, незалежна ад цэнаў на нафту Каляды заўсёды прыходзяць своечасова, без спазненняў. Вось мы і запрасілі іркуцкую моладзь на беларускія Каляды. Ладзіў вячоркі, збіраў усіх сваіх сяброў Іркуцкі моладзевы клуб "Крывічы" 27 снежня на вядомай у нашым горадзе Сядзібе Сукачова.

Па традыцы ў гульнівай форме аживілі мы нашымі стараннямі даўнюю традыцыю продкаў, якая называецца "Жаніцьба Цярэшкі". Хлопцам і дзяўчатам на той "жаніцьбе" можна не толькі ад душы патанцаваць, але і знайсці сабе пару, хаця б на адзін вечар. Мы расказалі гасцям, што "Жаніцьба Цярэшкі" — гэта тое, чаго ў нашым часе не змаглі прыдумаць лепшыя шлюбныя агенцтвы. Такія высельны, з пэўнай доляй гумару, але і з мудрым, ненавязлівым падказкамі маладым людзям у жыццёвую да-

Народныя танцы — аснова вячорак

рогу моладзевыя вячоркі маюць карані ў глыбокай старажытнасці. Нібы чароўны крышталі, "Жаніцьба Цярэшкі" дае пазітыўнае святло ўсім удзельнікам гульні, злучаючы музыку, танцы, песні, забавы і нават своеасаблівы спектакль. "Раскрываем таленты, дапамагаем зразумець свае патэмныя жаданні, знайсці сваё сапраўднае каханне!" — такім мог бы быць рэкламны слоган "Жаніцьбы Цярэшкі". Дзеля гэтага, аднак, трэба самому паўдзельнічаць у забаве, а не толькі яе збоку назіраць. Можна ад душы павесяліцца, пажартаваць, выбраць таго, хто табе падабаецца ды выказаць яму сваю ўвагу. А далей — хто ведае, можа і ўсур'ёз, не гульніва ўсё атрымаецца...

"Жаніцьбы Цярэшкі", стварджаюць этнографы, была пашырана ў паселішчах беларускага племені крывічаў, прычым яшчэ да пачатку XX стагоддзя была абавязковым атрыбутам Каляднага цыклу. Пазней пад ціскам розных абставінаў абрад некалькі забыўся. Ды цяпер беларускія маладзёны і ў самой Беларусі, і ў нас, у Іркуцкай вобласці, адраджаюць гэтую традыцыю.

Наша пераднавагодняя свята сабрала цікавых людзей. Мы і павесяліліся разам, і далучыліся да традыцый продкаў. Дарэчы, уваход на падобныя імпрэзы мы робім бесплатным. А потым ладзім бяседны столчыванне: у складчыну. Гэтак жа рабілі і нашыя продкі-вяскоўцы: спонсараў у вячорак ніколі не было...

Алег Рудакоў, г. Іркуцк

СПАДЧЫНА

Як настаўнік настаўніку

Пад час святкавання 55-гадовага юбілею Музея Якуба Коласа кнігу свайго дзеда-настаўніка з раней невядомым аўтографам класіка падарыла ў фонды Лідзія Лярская-Шацірышвілі

Іван Ждановіч

Сустракалі гасцей у Коласавым доме з музыкай. Каласкамі з валашкавымі стужкамі ўпрыгожвалі грудзі кожнага, хто прыйшоў на свята. Гра і спяваў гурт “Менскі гармонік” пад кіраўніцтвам Івана Раманчука — злева ад уваходу. А справа вёў мелодыю на скрыпачцы хлопчык, гэтакі Сымон-музыка з аднайменнай паэмы Песняра, прысвечанай беларускай моладзі. Арцём Пятыха крыху разгубіўся, калі папрасіў яго ўгадаць які-небудзь верш класіка: “Нет, не знаю...” Мне хацелася прачытаць яму звонкія радкі: “Не сядзіцца ў хаце/ Хлопчыку малому:/ Кліча яго рэчка, Цягнуць санкі з дому...” Спадзяюся, музыка іх сам знойдзе ды вывучыць. Бо настаўніца па скрыпцы 9-й музычнай школы Ірына Іванаўна Вакуліна, у якой Арцём займаецца трэці год, адрэкамендавала яго як чалавека стараннага і таленавітага. Вершы класіка, упэўнены, лягуць яму на душу. А пазней, калі надыйдзе час дакрануцца да свету “Сымона-музыкі”, скрыпаль згадае і юбілей Коласавага музея. І сваю пачэсную ролю на свяце.

Цікавыя людзі прыйшлі ў Коласаў дом па вуліцы Акадэмічнай! Менавіта ў тых пакоях з канца 1944 года да сыходу ў Вечнасць 13 жніўня 1956 года жыў, хадзіў, тварыў Канстанцін Міцкевіч, ці Якуб Колас — гэта самы вядомы яго літаратурны псеўданіма, былі ж і іншыя. Пра тое, як дом становіўся музеем, згадваў былі яго супрацоўнік Мікола Жыгоцкі. Гэта ён, дарэчы, калісьці месяц пражыў у Ташкенце, натулючы і фіксуючы ўсё, што звязана з жыццём Коласа ў эвакуацыі. Мікола Рыгоравіч, вядомы і як пісьменнік, жыва памятае, як урачыста, з удзелам паважаных людзей адкрывалі музей у снежні 1959-га. Пачынаўся музей з двух супрацоўнікаў, першы дырэктар — Даніла Канстанцінавіч,

старэйшы сын Коласа. Цяпер у штаце 33 чалавекі. Многія, як і Мікола Жыгоцкі, ушанаваны на ўрачыстасці граматамі, падарункамі. Сярод іх і Соф’я Міцкевіч: амаль 40 гадоў яна праводзіць экскурсіі ў Панямонскім філіяле музея. Адорвала сяброў музея, сваіх калег і дырэктарка Зінаіда Камароўская: яна ўраджэнка роднай Якубу Коласу Стаўпеччыны, узначалвае музей з 1987 года, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, за творчую працу ўшанавана спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта дзеячам культуры і мастацтва.

Свае песні на словы Якуба Коласа, мелодыі дарылі гасцям і музейюбіяру артысты гурта “Менскі гармонік”. Віталі грамаду старшыня Саюза мастакоў Рыгор Сітніца і народны мастак Беларусі Васіль Шаранговіч. Апошні заўважыў: творы Якуба Коласа нагхнялі і яго, а ўвогуле Купала і Колас вызначылі кірунак творчасці на усё жыццё.

Арцём Пятыха ў ролі Сымона-музыкі

Лілія Лярская-Шацірышвілі (злева) на ўрачыстасці з дзедавай кнігай

Мастак падарыў музею карціну “Мядзельскі букет”. Рыгор Сітніца звярнуў увагу, што ў апошні свой дзень Пяняра дбаў пра лёс Бацькаўшчыны, народа: уранні аднёс у ЦК партыі ліст, у якім выказаў клопат пра стан роднай мовы. Той рух душы, лічыць мастак, варта ўспрымаць сімвалічна. Як духоўны завет Песняра, бо мова — гэта аснова, на якой трымаецца нацыя. Актыўна ўжываючы яе ў паўсядзённым жыцці, лічыць Рыгор Сітніца, мы дбаем пра Коласаву спадчыну: забудзем мову — не зможам чытаць творы. А найлепшым помнікам Песняру будзе гучанне беларускай мовы па ўсёй краіне.

Віталі юбіяраў і пісьменнікаў, з якімі ў музею даўнія творчыя кантакты. Ад імя праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў і Генадзь Пашкоў уручылі знакі-медалі “За вялікія заслугі ў літаратуры” сыну Якуба Коласа Міхасю Міцкевічу і Зінаідзе Камароўскай.

Выступоўцаў ды віншавальнікаў было шмат. Архівіст Уладзімір Адамушка падараваў музею копіі дакументаў з часу знаходжання Якуба Коласа ў Расіі — іх зрабілі і перадалі музейшчыкі з Масквы, Піцера і Калужскай вобласці.

Каштоўную кнігу музею падары-

ла былая мінчанка Лідзія Лярская-Шацірышвілі, адна з актывістак беларускай суполкі ў Тбілісі. Як аказалася ў яе кніга? “Я і раней ведала, што мой дзед па маці, Аўген Астроўскі, вучыўся разам з Канстанцінам Міцкевічам у настаўніцкай семінарыі, і што яны сябравалі, — расказала гасця з Грузіі. — Бацькі згадвалі: недзе сярод кніг вялікай сямейнай бібліятэкі ёсць адна з Коласавым аўтографам. Ён падпісаў яе калісьці дзеду — як настаўнік настаўніку. Калі маіх бацькоў не стала, мы перабіралі кнігі, знайшлі выданне: “Тарас Гушча. На прасторах жыцця”. Выпусціла кнігу Беларускае дзяржаўнае выдавецтва ў 1928 годзе. Тэкст дарчага аўтографа такі: “Дарагому Аўгэну Васільевічу Астроўскаму на памяць аб Нясвіжскай семінарыі ад Якуба Коласа. 9 І 1929”. Рэліквію я вырашыла падарыць музею”. Кнігу з удзячнасцю прыняла захавальніца фондаў Наталія Адамовіч. А ўсяго цяпер экспанатаў у музеі — больш за 33 тысячы.

На ўрачыстасці высокая ацанілі ўчынак Лідзіі Пятроўны, яна атрымала шчырыя апладысменты. Супрацоўнікі музея лічаць: кніга, аўтограф на ёй — яскравы доказ таго, як і ў славе шанавалі Якуб Колас сяброў. У тым ліку і тых, хто, як і ён у маладосці, былі настаўнікамі.

ЧЫТАЧ — ГАЗЕТА

Сардэчныя віншаванні

Шэраг беларускіх суполак, сяброў газеты даслалі ў рэдакцыю свае пісьмы

“Сябры згуртавання “Зорка Венера” рады павіншаваць усіх, хто працуе над штотыднёвікам “Голас Радзімы”, з Новым, 2015 годам і Калядамі. Жадаем шчасця, поспехаў у справах, новых творчых здабыткаў, моцнага здароўя. Спадзяёмся, мы і надалей будзем атрымліваць вашу газету, без якой ужо цяжка ўявіць жыццё ўдалечыні ад Бацькаўшчыны. “Голас Радзімы” для нас, жыхароў Украіны — нібы глыток свежага паветра, яскравае сведчанне таго, што мы тут не пакінутыя Радзімаю ў цяжкую гадзіну нашага жыцця... Спадзяёмся, што на нашай гістарычнай Бацькаўшчыне ўкраінскія падзеі ніколі не паўторацца.” Такое віншаванне даслаў даўні наш няштатны аўтар Пятрусь Капчык, кіраўнік згуртавання беларускай культуры “Зорка Венера” з заходнеўкраінскага горада Ізяслаў.

Кіраўніца Цэнтра беларускай культуры з Даўгаўпілса Жанна Раманоўская павіншавала ўсіх нас ад імя свайго калектыву радкамі вядомага купалаўскага верша: “З Новым годам, з Новым годам! / З новай песняй, з новай казкай! / Зачаруем мімаходам / Доля ходы думкай-краскай! / З Новым годам, што крыніцай / Новай пойдзе ў пераходзе / Беларуска зямліца! / Беларускі наш народзе!”. Зямлячка пажадала ўсім суродзічам міру ў сэрцы і ў думках, здароўя і любові, багатага на поспехі ды і падзеі 2015 года.

Шчырыя віншаванні са святамі даслалі ў рэдакцыю кіраўніца Іркуцкага таварыства беларускай культуры імя Яна Чэрскага Алена Сіпакова, старшыня Саюза беларусаў Латвіі Валіяціна Піскунова. Віншаванне з Масквы атрымалі ад расійскага гісторыка-генеалага, старшыні Геральдычнага савета пры Прэзідэнце Расіі Станіслава Думіна — у яго, пісалі мы, беларускія родавыя карані. Яшчэ ў паштовай скрынцы ёсць віншаванні ад кіраўніцтва аб’яднання “Дыялог Еўразія”, кіраўніцы гуртоў “Сузор’е” і “Таночак” з Вісагінаса (Літва) Ірыны Урбавічэне, кіраўніцы суполкі “Голас Радзімы” з украінскага Мікалаева Тацяны Дзяменнікавай... Усім нашым сябрам — вялікі дзякуй!

ЯК СПРАВЫ, ДЫЯСПАРА?

За багатым сталом і шчасце блізка...

На Фестывалі нацыянальнай кухні ў Томскай вобласці беларускія стравы былі найсмачнейшымі

Этнакультуры маюць свае асаблівасці, але ёсць і каштоўнасці, якія аб’ядноўваюць усіх людзей: любоў да Айчыны, сяброўства, павага да старэйшых. І, напэўна, няма такога народа, дзе б свята не зберагаліся традыцыі гасціннасці. Добрага гасця заўсёды і на Беларусі сустракалі пачастункам, песняй, багатым сталом ды душэўнай гутаркай. Вось і на Томскай зямлі калі праводзіцца творчыя

сустрэчы, нацыянальныя свята, то звяртаецца ўвага на традыцыйныя кухні розных народаў.

Цікавае свята “Нацыянальныя кухні” ладзілася для студэнтаў Томскага дзяржуніверсітэта. І аўтаномія беларусаў Томскай вобласці актыўна ўдзельнічала ў гэтым мерапрыемстве. Мы расказалі гасцям, што 2014-ы быў у Беларусі годам Гасціннасці, прапанавалі пакаштаваць традыцыйныя стравы беларускай кухні: мачанку, драпікі са смятанай, бульбу з салам, упрыгожаную зялёнай цыбулькай. Фальклорны ансамбль

“Мядуніца” вітаў удзельнікаў свята і гасцей адпаведнымі народнымі песнямі: “Дранікі”, “Бульба”. І немагчыма ж было не прывабіцца такімі пачастункамі ды спевамі! Да стала беларусаў ішлі не толькі студэнты, але і выкладчыкі ўніверсітэта.

У Томскім універсітэце, дарэчы, вучацца як расійскія студэнты, так і прадстаўнікі Кітая, В’етнама ды іншых краін. Ім было цікава пазнаёміцца са смакамі беларускай кухні. А калі хто распытваў, тым мы расказвалі, як гатаваць і іншыя беларускія стравы. Найбольш хада-

выя рэцэпты размножылі на ксераксе, так што хапіла ўсім жадаючым. На свяце прадстаўлялі свае нацыянальныя кухні дагенстацы, італьянцы, рускія, кіргізы. Было весела, смачна і вельмі сытна. Нам таксама цікава было паспрабаваць італьянскую піцу, рускія біліны і дагестанскія аладкі. Аднак што можа быць смачней за беларускую бульбу і драпікі!

За актыўны ўдзел у такім смачным фестывалі наша рэгіянальная грамадская арганізацыя “Нацыянальна-культурная аўтаномія беларусаў у Томскай вобласці” адзначаны ды-

пломам. Мы ж пераканаліся ў чарговы раз: нягледзячы на адметнасць традыцый, спосабаў прыгатавання стравы, прадстаўнікоў розных нацыянальнасцяў аб’ядноўвае жаданне зносін, сяброўскага ўзаемадзеяння. І кожнаму ж хочацца больш даведацца пра іншых ды і сябе паказаць. А культура нашай Бацькаўшчыны настолькі багатая і разнастайная, што справы ўсім актывістам беларускіх суполак хопіць на многія гады.

Любоў Адашкевіч, старшыня праўлення беларускай суполкі, г. Томск